

27 augustus 1915

Volgens de XXe Siècle, het Belgische blad dat te Havre verschijnt, heeft het Belgische Nationale Comité voor de Levensbehoeften aan de Belgische regering gemeld, dat het van de Spaanse en de Amerikaanse gezant te Brussel had vernomen, dat de Duitsers in België de gehele oogst van het jaar voor de behoeftigen van België zouden overlaten. Het comité heeft vervolgens met het Amerikaanse comité de maatregelen overwogen om België aan de levensbehoeften te helpen, die het daarnaast nog nodig heeft.

Verder verneemt het blad, dat het Nationale Comité een regeling heeft getroffen, waardoor de prijs van het brood van 48 op 45 centiemmen verlaagd kan worden.

Na een jaar (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 20 augustus.

Wij schrijven: 20 augustus. Als ware het een bezweringsformule, het machtwoord dat dreigende schimmen weer op vermag te roepen, zien wij aan ons oog de Duitse cohorten van vóór een jaar de moeheid van hun lange tocht langs de buitenboulevards weer voorbij zeulen. Meer met de gedweeheid van oneindige kudden dan de aanmatiging van goedgeefse veroveraars; davert door ons de dreun weer van hun lome en grove laarszolen, die de straatstenen slijpen en met rood stof kleuren; schokken onze hersenen weer van de zware dans der voorbij hotsende kanonnen, van het blikken geratel der veldkeukens. Veel feller dan een jaar geleden, omdat wij nu tot ondergrond van onze in beeld en ritme weer opdoemende herinnering de betekenis kennen van de reuzenoptocht, van de eindeloze, logge stoet, die dagen zou duren en zich naderhand broksgewijs zou slepen langs maanden; feller, schrijnender, ernstiger

ook, dan op 20 augustus 1914, herleven wij de gevoelens, die, achter zijn opperste bevelhebber aan, de glimlachende Caesar die rechts en links als beschermend groette, het leger van von Kluck, oprukkend door Brussel, bij ons wekte.

Want toen, nietwaar, waren wij zeer moe. Zestien dagen hadden wij in een spanning geleefd die, bij haar ebben van neerslachtigheid en haar vloed van weer telkens maar opflakkerende hoop, van onze zenuwen zoveel had gevergd, dat de intocht der Duitsers werkte als een verlossing. Thans schamen wij ons enigszins over zulke gevoelens. Maar, hoe onverwacht ook het nieuws ons trof, na al de sussende verzekeringen waarmee men ons had gepaaid, toen wij in de late avond van 19 augustus uit krijtend verschrikte monden vernamen, om het weldra aan vluchtende gendarmes te zien: de Duitsers liggen voor Tervuren, en morgen zullen zij te Brussel zijn; hoe diep wij de vernedering voelden, bij het zien van de ontbonden, naar huis kerende "garde civique", die al die tijd zooveel had geofferd, en wie het nu niet eens gegund was, zelfs maar in schijn de eigen haardsteden te verdedigen; hoe heftig ook het aanvankelijke gevoel van verzet, hoe pijnlijk dat van woordeloze spijt mocht zijn: wij wisten dat de doortocht van Brussel zonder bloedvergieten zou gebeuren; of er geweld zou worden gepleegd, zou hoofdzakelijk van ons zelf afhangen en wij zouden het dan ook wel weten te voorkomen; men zegde ons - en toen geloofden wij het! - dat wij na een paar dagen al van Duitsers spoorloos zouden zijn verlost. Zodat de meest naar voren dringende van onze gewaarwordingen toen was, die van een oplossing, van eindelijk een oplossing ...

En de dag zelf van 20 augustus, toen, na de onderhandeling met Burgemeester Max aan de Tervurense poort, het von Kluckleger door Brussel toog, toen was het minder op woede dan op nieuwsgierigheid en het steeds zekerder geworden gevoel van securiteit, dat het door de Brusselse bevolking werd onthaald. Zeer

humane gevoelens van medelijden met deze moe uitzierende troepen, en ook wel misschien een onbewuste dankbaarheid om de vervlogen vrees, deden enkelen het besef der vaderlandse waardigheid verliezen. Men betoonde al te gemakkelijk een al te opdringerige dienstvaardigheid, zodat de Duitse soldaten, die op vijandigheid zeer beslist schenen voorbereid, de eersten waren om er zich over te verbazen. Ik hoorde een officier iets mompelen van Feigheit, en ik ergerde er mij om, maar moest toegeven dat een zekere schijn die officier gelijk gaf. Wat wilt ge? Na de gespannenheid, was dit de welkome, weldadig aandoende, en trouwens verrassend geruste ontspanning. En het is slechts de volgende dag, toen in sommige wijken inkwartiering bevolen en hier en daar vrij onzacht werd uitgevoerd, dat de schrik, en ditmaal een schrik die op tastbare werkelijkheid berustte, weer opleven ging ...

Van die 20^e augustus zal ik u, na een jaar, niet verder vertellen: te gepasten tijde heb ik dat al gedaan, en onder eerste, rechtstreekse indruk. Er bestaat daar nu overigens in Holland een hele literatuur over. Wij zijn nu een jaar verder; mijn verslaggeversplicht legt mij deze verjaardag een andere taak op.

Taak die, ik zeg het van meet af, mij beschaamt. Ge weet hoe moeilijk het is hazenpeper te maken, als men over geen haas beschikt. En herinner u verder de Franse definitie van het kanon: “un trou avec du bronze autour”. Wel, deze verjaardag is geweest: haasloze hazenpeper ... met wat brons er om heen.

Het is al vrij laat in de avond, dat ik dit zit te schrijven. Heel de godganse dag heb ik door Brussel gewandeld. 's Ochtends liep ik door de aristocratische bovenwijken, en tot in Ukkel. 's Namiddags heb ik gedwaald en verpoosd in de volkswijken om de Hoogstraat. Toen een zachte, gulden avond inviel, ben ik gegaan door de benedenstad en de boulevards. In cafés heb ik mijn verspiedersoren gespitst, zo in de

populaire "Platte Luis" als in de gedistingeerde "Taverne Royale." Nu zit ik hier aan mijn schrijftafel met "Wemmel in mijn benen". (Wemmel is een lieflijk dorp, een dikke twee uur van Brussel afgelegen; "Wemmel in zijn benen hebben", wil zeggen: de moeheid voelen die, bij niet getrainde wandelaars een eventuele tocht naar Wemmel en terug bezorgen zou.) En het is om de moeheid niet dat ik klaag: het is om de ijlte in mijn hoofd, om het volslagen gebrek aan indrukken, dat het enige resultaat van mijn wandeling door deze ontgoochelde verjaardag is.

En die ijlte, dit gebrek, heeft zowaar het Duitse bestuur op zijn geweten. Er bestaat goede grond om te geloven, dat, na dit jaar bezetting, de optimistische en goedschikse Brusselaars, die steeds zo gewillig zijn als men maar geen beslag legt op hun onafhankelijkheid, de Duitsers beter gewend zijn geworden, dan de Duitsers de Brusselaars. Zo, op 4 augustus jl. de verjaring der oorlogsverklaring enige betogingen had uitgelokt, die - ik maakte er u opmerkzaam op - volstrekt niet tragisch waren op te nemen, al werden een paar volksstraten vanwege sommige buitensporigheden gestraft, dan was dit te wijten aan de, trouwens nogal lichte, dwangmiddelen waartoe men zijn toevlucht had genomen. Ditmaal heeft het Duits bestuur getoond, dat het een beter, een zuiverder inzicht in de Brusselse geaardheid heeft gekregen: geen enkele prohibitieve maatregel was getroffen; wij konden gerust tot op het Duitse middernachtuur aan koffiehuisstafels verwijlen, zo enige lust daartoe mocht bestaan; alle winkels, alle magazijnen konden open blijven tot op hun gewoon sluitingsuur; wij konden samscholen naar hartenlust, en zelfs, zo we daar de drang toe voelden, manifesteren; althans geen openbare afkondiging die er beperking aan stelde, en, zo er werkelijk toezicht was, dan merkte men daar niet meer van dan op gewone dagen. Met het resultaat, dat de straat haar gewoon uitzicht had; dat bij mijn weten niet de minste buitensporigheid is waargenomen; dat wij op

ons gewoon uur naar huis zijn gegaan; dat in de cafés een gemoedelijke kalmte heerste (de “Platte Luis” zag er uit als een bidhuis); en dat ik als manifestatie niets heb bemerkt dan een mannetje, dat stroobiljetten uitdeelde, waarop gedrukt stond: “Bruxellois, restez chez vous”, en dat de politie rustig liet begaan.

Nochtans had het het Duits bestuur niet aan vermaning ontbroken. Met een bedoeling, die ik niet doorgronden zal, had een Duitse krant het nieuwtje verspreid, dat ik weet niet welk Belgisch verweercomité de winkeliers had aangezet tot het sluiten van hun zaak: Het bestuur had nu maar te weten wat het doen moest. Aan de winkels nu heb ik daar niets van gemerkt, en ik hoop dat zij er in hun zaken voor beloond zijn geworden. Trouwens aan het bestaan, te Brussel, van iets als een diep geheime Zwarte Hand die de Belgische politie op haar zou genomen hebben, geloof ik niet. Bestond zij wel, dan ware nog niet aan te nemen, dat zij enige officiële opdracht zou hebben. Wel vindt men allicht in Brussel een paar grappenmakers, die met anonieme verwittigingen sommige mensen schrik trachten aan te jagen. Maar dit moet men als een privéonderneming beschouwen, waar zelfs alle samenzweren vreemd aan is ...

En hoe de Duitsers zich heden gedragen? Ik weet niet of zij deze verjaardag op bijzondere wijze hebben gevierd. Maar openlijk gebleken is dat niet. Hebben zij gefeest, dan was het geheel privé, en zonder uitnodigingen aan de pers. Wel wapperde in de namiddag aan sommige woningen waar Fahrbahnleute verblijf houden, het Duitse dundoek. Vermoedelijk echter om de nieuwe successen te vieren, op de Russen behaald, en die men juist had uitgeplakt. Vroeger hadden zulke bijzondere afkondigingen plaats op teder rozig papier; daarna, en tot op gisteren nog, was het papier lichtblauw; heden was het geel geworden: ziedaar het enige nieuws, dat deze verjaardag in ons Brusselse leven, ons vervelende Brusselse leven, gebracht heeft. En daarvoor heb ik een hele dag over straat gelopen! ...

Toen ik, om half acht, ging inzien dat er niets, maar niets meer te verwachten was, ben ik tot de slotsom gekomen, dat het geval desperaat mocht heten: deze 20 augustus zou zo goed als een hiaat, als een gaping, als een geeuw zijn geweest in de Brusselse herinnering.

En op die vaststelling ben ik naar huis gegaan.

28 augustus 1915

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Sedert de laatste opgave is nog door het Duitse beheer in België onder dwangbeheer gesteld: The Chinese Engineering and Mining Comp. Ltd., te Brussel.

Voorts komt een uitgebreide verordening de bevoegdheden van de onlangs ingestelde smeeroliecentrale regelen. De zetel van deze instelling wordt op 1 september van Antwerpen naar Brussel overgebracht en haar bevoegdheid tot alle minerale, dierlijke en plantaardige oliën en vetten uitgebreid. Voorraden en nieuwe invoeren moeten binnen veertien dagen bij de centrale worden aangegeven. De verplichte aangifte steekt zich niet uit over voorraden van minder dan 100 kilo. Verder verkrijgt de centrale bevoegdheid tot het verlenen van uitzonderingen op het invoerverbod van vetzuren, oleïne, zeep, zeepoeder, zeepachtige oliën en vetten. De centrale beslist of de aangegeven voorraden worden aangeslagen, aangekocht of voor de handel worden afgestaan. Uit het buitenland vers ingevoerde eetbare oliën en vetten zijn van inbeslagneming uitgesloten, daar zij, evenals de uit olievruchten van de Belgische oogst gewonnen eetbare oliën, uitsluitend voor de voeding der Belgische bevolking moeten dienen.

Na een jaar (Karel Van de Woestijne).

Balans: de verliezen.

Brussel, 25 augustus.

Het is niet zonder een zekere weerzin, dat wij, na dit gehele jaar Duitse bezetting, uit gaan maken wat het ons heeft gekost en na willen gaan wat wij er, eventueel, bij hebben gewonnen. Weerzin, die menselijke, al te menselijke lafheid is: wij denken nu eenmaal niet gaarne terug aan wat wij hebben geleden, althans niet na zo korte tijd. Later, als wij zullen inzien wat wij aan morele loutering, aan wilssterkte, aan eendrachtig pogen naar evenwichtige ontwikkeling tot in de hoogste potentie bij hebben gewonnen (of ben ik al te optimistisch, als ik dat alles voor na de oorlog niet alleen mogelijk, maar heel natuurlijk vind?), - later zullen wij misschien met een zekere trots, en zelfs met dankbaarheid, aan het leed van gisteren en heden terugdenken. Onze ellende is echter thans nog te groot, dan dat wij er geheel onbevangen bovenuit zouden rijzen. Trachten wij ze te peilen, dan kan het alleen met tegenzin zijn.

Nochtans, zoals voor een koopman, vooral na een slecht jaar, de balans zijner zaken van belang is, al ware het maar omdat hij er misschien fouten in ontdekt die, als ze vermeden worden, in de toekomst betere uitslagen zullen verzekeren, zo kan België er profijt bij hebben, van nu af aan, bij het plaatsen van deze mijlpaal, na te gaan wat dit jaar bezetting der hoofdstad voor het land heeft te betekenen. Ik wil het dan ook proberen, zeer bewust overigens dat ik het, in deze dagbladcorrespondentie, niet dan zeer oppervlakkig en zeer onvolledig doen kan. Want niet alleen ontbreken de gegevens, beschik ik niet over al het materiaal dat in deze

onontbeerlijk is, zijn de bestanddelen van ons tegenwoordig maatschappelijk bestaan te verscheiden en, zou men zeggen, te tegenstrijdig dan dat men ze in logisch verband tot een geheel zou kunnen bundelen: wij staan nog te zeer middenin toestanden, die trouwens nog al te troebel, nog al te ongelouterd en onvoldragen zijn om ze geheel naar het juiste inzicht te waarderen; het onmiddellijk verleden heeft te veel van ons geëist, dan dat wij zo ineens boven het heden uit zouden rijzen; alle perspectief, voor zover wij ze ons kunnen indenken en in een ideëel gezichtvlak bouwen, breekt noodlottig in zo goed als tegenstrijdige lijnen. En het is een tweede reden tot schroom, aarzeling, en afkeer zelfs, bij het voornemen, verlies en winst te gaan schatten.

Een derde reden, en de ergste, is natuurlijk het in het oog springende, het enorme overwicht van passief op actief. - Zie, wij zijn een volk - ik spreek van het Belgische - met onverdelgbare levenszin, met een onbewuste bestaanswil, die onmiddellijk alle nadelige elementen als vanzelf verduwt en verwijdert, om alleen de weldadige te behouden en te verwerken. De koppige Vlaamse taatheid, de luchthartige Waalse veerkracht: zij zijn, bij al de verscheidenheden die de twee rassen van elkaar zouden verwijderen, deugden die, bij opbouw en verweer, evenwaardig zijn, en de Belgische eenheid kunnen verzekeren. Ik zal natuurlijk niet zeggen, dat wij het lijden van heel het verlopen jaar met lichtheid of zelfs maar met kranigheid, gedragen hebben; wij hebben er echter het hoofd aan gebogen, zeker als wij waren dat wij het te langen leste toch te boven zouden komen. - Het blijft echter niet minder waar, dat de geslagen wonden diep zijn, en nog steeds bloeden. Ik spreek niet eens van ons verlies aan wat men, met een afschuwelijk en goed bij de log onverschillige oorlog passend woord, mensenmateriaal noemt: materiaal dat uit onze vaders, onze broeders, onze kinderen bestaat. Men bedenke wat het, vooral voor een klein land, betekent, ineens de sterksten, de

in elk opzicht volmaaktst aangelegden van een paar zijner beste generaties teloor te zien gaan. Men heeft er, naar ik meen, nog niet op gewezen, dat van de eerste oorlogsdagen af, bij de verdediging van Luik, het puik van onze universitaire jeugd, voor zover dienstplichtig, werd weggemaaid; zij behoorde immers tot de daarheen gestuurde regimenten, en de “compagnies universitaires” werden niet meer dan de andere gespaard. En als men daar aan denkt, dan denkt men tevens met huivering aan de plicht die op de ouders weegt tegenover hun zonen, die de mannen van morgen zullen zijn, - huivering die trouwens op het actief komt te staan ...

Niet alleen onze krachtigste jeugd, het bloed en de zenuwen van het land, betreuren wij: hoeveel steden liggen daar niet geteisterd, hun gebouwen vernield of verwoest! ... Ik ga hier niet verder op in: ik heb het te gepaster ure gedaan, toen ik in vier brieven schreef over wederopbouw. - Een wederopbouw waar ik voorlopig, en hoe anderen ook menen, nog geen post op het actief van maken zal, en die ik liever, tot bij gebleven uitslag, onder “profits et pertes” opschrijf.

Een verlies, dat misschien nog dieper ingrijpt dan de vernieling van sommige stadswijken, omdat het onmiddellijke, zij het dan ook niet onherstelbare gevolgen heeft, is de vernietiging van ons economisch leven. Mijn medecorrespondent te Brussel heeft er u in een lange reeks brieven en meer in het algemeen over onderhouden. Ik zelf toonde u aan welke gevolgen levensduurte, gebrek aan werk, vermindering in het gewin, na zich hebben gesleept in Brussel zelf, en met beperking tot het dagelijkse en alledaagse leven. Ge hebt de belemmeringen vernomen die normaal hernemen van handel en nijverheid zo niet onherroepelijk, dan toch voor een hele tijd onmogelijk maken, en ze intussen ondermijnen, waar stilstand achteruitgang betekent. Wij moesten helaas ook wijzen op vernietigende factoren van meer morele aard. De

tegemoetkomingen aan de minderbedeelden in het algemeen, aan gedwongen stakers in het bijzonder waren voor de werklust niet bevorderlijk. De omstandigheden hebben voor het proletariaat een nieuwe levensorde teweeggebracht, waarbij aanvankelijk niet kon worden gedacht aan te presteren diensten voor verzekerde voordelen: het heeft een ledigheid ten gevolge gehad, die ongeschiktheid dreigt te worden. Ik verhaast mij te herhalen, dat de werklui er maar weinig schuld aan hebben. En ook niet de werkgevers, vooral niet in de zes eerste maanden van dit bezettingsjaar... Heel de schuld, of bijna de gehele, lag aan de geschokte, aan de uiteen geschudde tijden. Het lag ook, - en dit is geen paradox - aan de ontwaakte vaderlandsliefde en aan haar gevolgen. De ineens uitgebarsten, plots losgeknalde oorlog, die ons de latente kracht van het patriottisme had geopenbaard (wie kent zijn weerstandsvermogen, als hij het nooit heeft moeten gebruiken?), deed ons alle particulier belang voor het algemene vergeten; wij dachten niet meer aan ons zelf: wij leefden nog alleen als volk, als een geheel waarin het individuele in wordt opgeslorpt en opgaat. Heel veel beseften wij daar niet van; het gretige leven had ons geheel opgezogen, eiste te veel van ons aan gewaarwordingen en gevolgtrekkingen, dan dat wij met de vroegere zorg onze persoonlijke zaken zouden hebben beredderd. Hadden wij dit wel gekund, dan had men misschien - dit is trouwens louter een gissing - hier en daar een dam opgeworpen tegen de vloed die het economisch leven kwam verwoesten. Maar men deed het niet, - omdat het algemene belang ons te machtig was: weer een gevoel, dat als aanwinst is te boeken; echter niet zonder dat er tegenover heel wat miserie komt te staan.

Dat is nu alles wel anders geworden, althans gedeeltelijk: de nood, immers, heeft ertoe gedwongen, evengoed trouwens als het afslijten van het gevoelsvlak. Men heeft stilaan, zo goed het ging, het werk

hernomen. Nog ligt meer dan één nijverheidstak geheel of ten dele stil bij gebrek of vermindering van grondstoffen. Maar ook daar wordt, zo goed weer als het gaat, in voorzien, in deze zin dat een fabrikant van chemicaliën zich bijvoorbeeld op een aanverwant vak van meer dagelijks gebruik toelegt. En aldus doet men in de meeste andere nijverheidstakken. De werkloosheid is er, zo niet op verdwenen, dan toch op verminderd. Gisteren overigens liet baron von Bissing nog maatregelen tegen moedwillige leegloperij en het bevorderen ervan afkondigen: zij kunnen hun nut hebben. Een der redenen echter van lusteloosheid, die van geregeld werk afhoudt, doen zij geenszins te niet; het is het afwachten der oplossing van de heersende toestanden, het bij sommigen wel sceptisch geworden, maar bij het volk nog steeds verbijsterend lichtgelovige volgen der gebeurtenissen, die ons naar het einde van de oorlog moeten leiden. Ik sprak daareven van "afslipen van het gevoelsvlak": onze zenuwen zijn inderdaad ten dode toe van een al te lange en al te strakke gespannenheid; anderdeels heeft de eindeloze, de egale, de ongevoelig verdrietige herhaling van aldoor maar dezelfde gruwelen een zeer bijzondere verveling gekweekt die ons in onze edelste gevoelens en vermogens aanknaagt. Maar dit heeft nog geenszins onverschilligheid ten gevolge: onze nieuwsgierigheid wordt er integendeel bij vermenigvuldigd door onze onmacht. Wie met blinden heeft omgegaan kent hun gretige vragen naar gezichtsindrukken: zij weten nochtans dat zij nimmer zullen zien. En aldus vergaat het ook ons: onze zenuwen zijn als uitgerafeld touw, en wij reageren nog nauwelijks op de schommeling der gebeurtenissen (nooit zijn er in Brussel evenveel zenuwzieken geweest, verzekerde mij gisteren een dokter); maar wij blijven er naar hunkeren, en het is één der pijnlijkste gevolgen van de oorlog, dat hij ons bracht tot deze passiviteit vol smartelijke verlangens ...

Uit België.

Van onze correspondent uit Brussel:

De gouverneur-generaal heeft twee zeer gewichtige besluiten uitgevaardigd, van ingrijpend belang voor het vraagstuk der werkloosheid.

Het eerste bepaalt: Al wie zonder voldoende reden weigert te ondernemen of voort te zetten een werk van algemeen belang, overeenkomend met zijn ambacht en bevolen door de Duitse overheid, is strafbaar met een jaar gevangenisstraf. Alle redenen tot arbeidsweigering zijn geldig, wanneer zij steunen op het volkenrecht, wordt er aan toegevoegd, zodat werken ten dienste van het Duitse leger als uitgesloten zullen moeten beschouwd worden.

Gevangenisstraf van vijf jaar treft hen, die beproeven personen als bovenbedoeld van het werk af te houden. Straffen bedreigen ook hen, die arbeidsonwilligen ondersteunen, hetzij dit personen of verenigingen zijn; geldsommen, die tot ondersteuning dienen worden ten bate van het Belgische Rode Kruis in beslag genomen. De Duitse krijgsrechtbanken berechten deze zaken.

De tweede verordening bepaalt: Wie een werk, dat hem aangeboden wordt en dat niet boven zijn krachten gaat, zonder wettige redenen weigert aan te nemen of voort te zetten, ofschoon hij uit openbare of particuliere middelen onderstand geniet of door zijn weigering behoeftig wordt, wordt met veertien dagen tot zes maanden gevangenis bestraft. Ook hier bedreigen straffen, als bovenvermeld, personen die werkwilligen beproeven van de arbeid af te houden. Inzake deze verordening zijn echter de Belgische rechtbanken van eerste aanleg bevoegd.

Men ziet, dat men dus in België, tenzij men zichzelf kan bedruipen, het recht van leeglopen verloren heeft: arbeidsdwang is ingevoerd

en daarmee het recht op werkstakingen illusoir gemaakt. Inderdaad een maatregel van verstrekkende aard.

Een verordening van 11 december 1914 had bevolen, dat alle voorraden benzine, petroleum, spiritus, glycerine, oliën, vetten, gummi en automobielbanden, onder aangifte van hoeveelheid en plaats van bewaring, moeten opgegeven worden. Een nieuw besluit van 10 augustus 1915 komt dit nu, wat de laatste twee artikelen betreft, aanvullen. Verplichte aangifte wordt nu nader ingevoerd voor alle automobielbanden zonder onderscheid en voor alle oude caoutchouc, voorwerpen daaruit vervaardigd, afval en ruwe caoutchouc. Voor zover het geen autobanden betreft, bestaat de verplichte aangifte slechts, wanneer de hoeveelheid 50 kilo te boven gaat.

Uitgezonderd zijn de banden behorend aan gezantschappen of consuls-generaal. Alle voorraden werden reeds voor de aangifte aangeslagen en de eigenaar mag in aard of hoeveelheid hoegenaamd geen verandering aanbrengen. Uit het buitenland ingevoerde artikelen kunnen op verzoek vrij van aanslag blijven.

Op overtredingen staan, zoals gewoonlijk, zeer hoge straffen, welke door de militaire rechtbanken worden uitgesproken.

30 augustus 1915

In België hebben, volgens een bericht in de Vossische Zeitung, verscheidene grote glasfabrieken het bedrijf hervat. De vraag naar vensterglas is sterk toegenomen, de voorraden zijn uitgeput, en het verkrijgen van grondstoffen is thans makkelijker.

Wij lezen in de Legerbode: De Belgische regering heeft vernomen dat het Nationaal Comité tot bevoorrading van België van de ministers van Spanje en van de Verenigde Staten te Brussel de stellige

verzekering heeft ontvangen dat de Duitsers heel de oogst van het jaar ongeschonden voor de bevolking zouden laten. In deze voorwaarden heeft het Nationaal Comité, in overeenstemming met het Amerikaans Comité, de nodige maatregelen kunnen nemen die aan het land de aanvullende voorraden, welke het voor zijn onderhoud nodig heeft, zullen bezorgen.

Anderzijds heeft het Nationaal Comité een overeenkomst gesloten, waarvan het gevolg zal zijn de prijs van het brood van 48 op 45 centiemen per kilo te verminderen.

2 september 1915

In België heerst sedert maanden gebrek aan nikkelgeld. De gouverneur generaal te Brussel heeft daarom een verordening uitgevaardigd, waarbij het aanmunten van pasmunt uit zink wordt toegestaan. Er zullen nu geldstukken van 5, 10 en 25 centiemen worden uitgegeven. Niemand kan echter verplicht worden zulke zinken munten tot een hoger bedrag dan 5 frank in betaling aan te nemen. Het nieuwe geldstuk zal het beeld van een omkranste leeuw en het opschrift "België" in het Frans en het Vlaams dragen.

Een der oorlogscorrespondenten van de Vlaamsche Stem meldt:

Uit goede bron verneem ik dat de Belgische regering te Le Havre stappen heeft kunnen doen, om in samenwerking met het bekende Amerikaanse comité, in de nodige behoeften te voorzien van het bezette België.

Een overeenkomst is gesloten, waarbij o.a. bepaald is, dat het brood 45 centiemen per kilo zal kosten.

Zijnerzijds heeft het Duitse bewind de verzekering gegeven dat de Belgische oogst, geheel en onverdeeld ten goede zal komen aan de Belgische bevolking.

Met angst vragen zich veel Belgische landbouwers af hoe de pluk van de hop dit jaar zal kunnen gedaan worden? Immers op andere jaren kwamen er naar het land van Poperinge ten minste 8000 plukkers uit het midden van Vlaanderen, vooral uit de omstreken van Roeselare, Tielt en Torhout. Waar zullen ze nu vandaan komen?

Weliswaar bieden de Franse en de Engelse legeroversten bereidwillig de hulp van hun soldaten aan om de graan- en hopoogst naast de frontlijn te redden. Doch hoe zal het gaan achter de lijn van Krombeke naar Poperinge en Reningelst toe?

Op verzoek van het Hopverbond van het Land van Poperinge heeft de Belgische stafoverste generaal Wielemans zojuist een uitmuntende maatregel genomen. De bevelhebbers van de compagnies Belgische werkers mogen een verlof van veertien dagen (na 25 augustus) toestaan aan de soldaten (boeren of boerenzonen) die het zullen vragen voor het plukken en het drogen der hop. Deze maatregel zal gelden voor de soldaten die woonachtig waren te Krombeke, Westvleteren, Elverdinge, Poperinge, Reningelst, Westouter, Watou, Proven, Roesbrugge, Haringe en Stavele.

4 september 1915

De in België verschijnende bladen bevatten de volgende mededeling van de Duitse overheid in aansluiting aan de door ons medegedeelde verordening betreffende het weigeren van arbeid door Belgen:

De verordening tegen het leeglopen is van algemene betekenis. Zij bedreigt diegene, die over zijn behoefte tegenover de bevoegde beambte valse aangiften doet met ten hoogste zes weken gevangenis

en met een geldboete gaande tot duizend tweehonderd vijftig frank; diegene, die ondanks zijn onderstand zonder wettige reden weigert een hem aangeboden, met zijn werkvermogen strokend werk te aanvaarden of voort te zetten, met veertien dagen tot zes maanden gevangenis, degene, die de werkstaking in de hand werkt, treft de ook in de andere verordening voorziene straf.

Beide verordeningen bepalen, dat, in geval gemeenten, maatschappijen of andere inrichtingen door onderstand enz. de werkstaking begunstigen, de straf de leidende personen treft. Beide verordeningen bevatten verder de gemeenschappelijke bepaling, dat geldsommen, waarvan het bewezen is dat zij tot ondersteuning van een werkstaking moeten dienen, ten bate van het Belgisch Rood Kruis aangeslagen worden.

In alle gevallen is er natuurlijk alleen sprake van behoorlijk betaald werk. Dat werkzaamheden, die volgens de Haagse Conventie van de bevolking niet kunnen geëist worden, uitgesloten zijn, is in beide verordeningen ondubbelzinnig uitgesproken.

Beide verordeningen worden terstond van kracht.

Bevoegd zijn voor de “Verordeningen betreffende het uitvoeren van in het openbaar liggende werken”, de Duitse krijgsrechtbanken en krijgsoverheden, voor de “Verordening tegen het leeglopen” de strafkamers der Belgische rechtbanken van 1^e aanleg.

6 september 1915

De Belgische Legerbode meldt:

Mevrouw Vandervelde, de gade van de Belgische staatsminister, had zich naar Amerika begeven, om daar een reeks voordrachten ten voordele van België te geven. De moedige reizigster doorliep de

Verenigde Staten van de 18^e september 1914 tot de 2^e april 1915. Zij slaagde er in de flinke som van 1.487.135,75 F in te zamelen, welke werd besteed als volgt: Voor terugkeer naar het vaderland: 388.479,45 F; voor aankoop van levensmiddelen voor België 995.420,30 F; voor het bijzonder fonds: 53.230 F. Mevrouw Vandervelde heeft haar apostolaat in Engeland voortgezet, waar haar schitterende voordrachten de som van 30.000 F opbrachten. Ziedaar een krachtdadige vrouw, en een dappere propagandiste der edele gedachten, die de algemene dankbaarheid verdient.

7 september 1915

Rode Kruis van België.

Het comité voor het Belgische Rode Kruis in Den Haag, verzoekt te willen melden, dat bij het vragen om inlichtingen nopens de gezondheidstoestand van Belgische soldaten aan het Comité van het Belgische Rode Kruis in Den Haag, Lange Voorhout 86, moeten worden opgegeven het regiment, de compagnie, het stamboeknummer, datum van geboorte en woonplaats van de soldaat.

Tevens wordt medegedeeld, dat het Rode Kruis niet als tussenpersoon kan optreden om briefwisseling tussen soldaten en hun families te bevorderen.

9 september 1915

Postwissel- en postverkeer met België.

Het Duitse gezantschap in Den Haag deelt het volgende mede, dat het van ambtelijke zijde uit Brussel betreffende het postwissel- en postverkeer naar België heeft ontvangen.

Aan het postwisselverkeer met Nederland nemen alle plaatsen in het gebied van het generaal bestuur en de steden Aalst, Oudenaarde, Brugge, Gent, Kortrijk en Zottegem deel. Van dat verkeer zijn slechts buitengesloten die plaatsen in het gebied van het generaal bestuur, die in het afgesloten gebied ten westen van Doornik liggen; naar Doornik zelf kunnen postwissels verzonden worden.

Tot het postverkeer met Nederland zijn in België tot dusver slechts Antwerpen, Brussel, Hasselt, Luik, Turnhout, Verviers (met 6 voor- en omliggende plaatsen) en Welkenraedt toegelaten. Voor mededelingen van persoonlijke aard zijn slechts briefkaarten, voor uitsluitend handelsmededelingen, brieven van ten hoogste twee zijden met de daarbij behorende (zakelijke) bijlagen toelaatbaar. Daar het overige deel van België niet tot het postverkeer met Nederland is toegelaten, bestaat voor zendingen van daar via een tussenpersoon in een der genoemde steden, geen uitzicht op bestelling en teruggave.

De Duitse overheid te Antwerpen heeft thans een bevel uitgevaardigd ingevolge hetwelk handelaars en particulieren aldaar, die meer dan 300 liter wijn in bezit hebben daarvan onder mededeling van de juist hoeveelheid, kennis moeten geven aan die overheid. Tevens moeten zij de inkoopprijs van de wijn opgeven. Een en ander ter vaststelling, zoals het in het voorschrift van de Duitse overheid heet, van de aanwezige voorraden.

10 september 1915

Personenverkeer naar België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Het jongst verschenen wet- en verordeningsblad bevat zeer uitgebreide bepalingen inzake het paswezen. In deze nieuwe

verordeningen zijn alle vroegere verwerkt, en zij vervangen de tot nu toe geldige.

Van belang voor ons land is het hoofdstuk over het verkeer tussen het gebied van de gouverneur-generaal en Nederland, waarvan ik hier de Vlaamse tekst afschrijf.

1. Van het gebied van het gouvernement-generaal naar Nederland.
 - a. Bevoegd tot het afleveren van passierscheine zijn alleen de pascentrales te Brussel, Antwerpen Hasselt, Luik en het paskantoor te Turnhout.

Geen paskantoor mag passen voor bewoners van een grensprovincie afleveren, in welke een daartoe gerechtigd paskantoor voorhanden is. Voor personen, die uit een provincie, in welke geen bevoegd paskantoor voor het afleveren van passierscheine naar Nederland bestaat, naar Nederland willen reizen, moet terzelfder tijd met de passierschein een verklaring over het geoorloofd of ongeoorloofd zijn der aflevering van een passierschein naar Nederland aan een der voornoemde bevoegde paskantoren meegegeven, ingezonden of verlangd worden.
 - b. Passierscheine naar Nederland en terug worden over het algemeen alleen afgeleverd, indien de reis gewichtige, openbare belangen dient of in dringende privéaangelegenheden voor vertrouwen verdienende personen noodzakelijk is. Deze veronderstellingen moeten nauwgezet onderzocht worden. Steeds moet een korte geldigheidsduur, ten hoogste 14 dagen, bepaald worden. De geldigheidsduur moet bijzonder in het oog lopend op de passierschein staan.

- c. Elke passierschein moet de aanduiding van de plaats der grensoverschrijding bevatten; hij geeft geen recht tot overschrijden op een andere plaats.
 - d. Geen wielrijder mag over de grens.
 - e. De plaatsen tot grensoverschrijding naar Nederland zijn (het grensbuurtverkeer daargelaten) uitsluitend: Putte, Essen, Strijbeek, Weelde, Poppel, Arendonk, Hamont, Molenbeersel, Kessenich, Smeermaas, Vroenhoven, Klein-Lanaken, Moelingen.
 - f. De nummers van de in de loop van de dag afgeleverde passierscheine moeten door de paskantoren 's avonds na kantoorsluiten, terstond telegrafisch aan die grensplaats medegedeeld worden, voor welke de passierscheine afgeleverd worden.
 - g. Elkeen, die op het paskantoor een passierschein aanvraagt, moet daar zijn foto (en wel dezelfde die op zijn eenzelligheidsbewijs geplakt is) inleveren, die, met het nummer van de passierschein op de keerzijde, naar de grensplaats moet gezonden worden, die als grensovergang aangeduid wordt. Het afleveren van de passierschein moet derwijze geschieden, dat de reiziger aan de grensplaats na zijn foto aankomt. In dringende gevallen wordt de afgestempelde foto de reiziger meegegeven.
 - h. Het is niet geoorloofd, zonder bijzondere toestemming der bevoegde beambten onrechtstreekse passen over Duitsland of het etappegebied naar Nederland of over Nederland naar Duitsland af te leveren.
 - i. Voor het grensbuurtverkeer gelden bijzondere, door de gouvernementen uit te vaardigen voorschriften (zie lager).
2. Uit Nederland naar het gebied van het gouvernement-generaal.
- a. Bevoegd zijn het Duits gezantschap in Den Haag, de generaalconsul te Amsterdam en de Duitse Berufskonsulate

(pasagenturen) te Rotterdam, Vlissingen, Roosendaal, Maastricht en Terneuzen.

- b. Passierscheine mogen alleen voor de heenreis naar België afgeleverd worden. In uitzonderingsgevallen moet voor de aflevering van de passierschein ook voor de terugreis de toelating van het generaal –gouvernement gevraagd worden.
- c. Voor het gebruik van motorvoertuigen gelden de bepalingen n° 5.

Aanhangsel n° 5. Gebruik van motorwagens.

Voor reizen naar binnen het gebied van het gouvernement-generaal behoeven buitenlanders de verklaring van de bevoegde inheemse Duitse gezant of consul.

Aanhangsel n° 1 Grensbuurtverkeer.

Voor het grensbuurtverkeer wordt een algemene verordening van hieruit niet uitgevaardigd, maar het regelen ervan aan het bevoegde gouvernement overgelaten, daar het grensbuurtverkeer zich telkens naar de plaatselijke omstandigheden moet schikken. Als grondslag voor de bijzondere regeling volgen hieronder slechts enige leidraden.

1. Men zal goed doen de bevolking duidelijk te maken, dat de inrichting van het grensbuurtverkeer een tegemoetkomen beduidt, dat enkel de economische belangen der armere bevolgingsklassen dienstig moet zijn. Elk misbruik zou het sluiten der grens voor de grensbevolking voor gevolg hebben.
2. Zover het de armere bevolking betreft, zal het grensverkeer zoveel mogelijk onbelast blijven.
3. Beperking na zonsondergang is aan te bevelen.
4. Over het algemeen wordt als wenselijk geacht, het grensbuurtverkeer zoveel mogelijk te beperken, best is om

alleen kleine landbouwers toe te laten, niet dienstplichtigen, buiten verdragswerklieden, dezen echter tegen borgstelling; niet de geletterde stand (geestelijken, notarissen).

5. Zeer te waarderen schijnen volgende bij de etappeninspektion IV (dit is Vlaanderen) ingevoerde maatregelen:

De inwoners der aan de Nederlandse grens palende gemeenten geven wekelijks tot vrijdagavond hun behoefte aan levensmiddelen, lichtstoffen, enz. bij hun burgemeester aan: deze brengt 's zaterdags de gezamenlijke bestellingen naar de naastbij wonende Nederlandse burgemeester. Deze bezorgt alles op een gestelde dag der volgende week en levert de waren, enz. aan de Belgische burgemeester af. Hierdoor wordt de kleinkoop en het verkeer van talrijke Belgen naar Nederland en terug belet. Persoonlijke inkoop kan verboden worden. De afspraak moet zuiver privaat geschieden, de Duitse overheid mag daarmee niets te doen hebben.

Na een jaar (Karel Van de Woestijne).

Balans: De winsten.

Brussel, 6 September.

Ik behoor tot een generatie, die geboren is onder het teken van de twijfel. De twijfel, die bij onze opleiding zo goed als het enige dogma was; de twijfel, die in de mond van onze opvoeders "heilig" heette te zijn: hij is de dessem geweest van heel ons jong gedachteleven. En, zo hij velen zou voeren tot de hoogmoed der rede, tot de overschatting van beschouwings- en waarderingsvermogen: enkelen toch zou hij brengen tot schroom en eerbied voor alle waarheid, de zelf ontdekte of die waar anderen zich in herkennen; voor alle geloof, immers de positieve vorm van de twijfel, waarvan zij te goed wisten wat behoud

of verovering ervan aan tucht, aan strijd, ja aan geestelijke zelfkastijding gekost heeft.

Deze kleine inleiding had ik voor mijn verder betoog nu juist niet broodnodig. Ik had het heel goed achterwege kunnen laten, zonder dat je er onder geleden zou hebben. Ikzelf echter - en hier ligt de knoop - ik zou er onder geleden hebben. Ik ga hier immers heel grote woorden moeten gebruiken, woorden met verstrekkende betekenis. En het kwam er voor mij, en ook wel enigszins voor u, op aan, hoe die woorden zich hielden tegenover mijn oprechtheid en tegenover mijn gevoel der verantwoordelijkheid; het kwam aan op hun inhoud, objectief aan waarheid, subjectief aan geloof. Ik heb ze dan ook getoetst aan het vlees geworden beginsel van de twijfel. En ik kan zeggen dat zij de proef glanzend hebben doorstaan.

In een vorige brief heb ik nagegaan wat wij aan de oorlog hebben verloren: waarlijk geen zware taak! Gelijk de huiverende figuren op Burne Jones' "Love among Ruins", is het ons leed alleen nog dat wij zien, is het als het ware van ons leed alleen dat wij leven, - het leed, dat ons echter dichter bij elkander brengt, dat ons inniger verenigt, dat ons, vlijmend maar hoopvol tevens, het gevoel der samenhangigheid kwam schenken. En het leidde mij tot de gevolgtrekking, dat wij, tegenover onze meest grievende verliezen, toch ook enige opwegende winst hadden te boeken: wij hebben er bij geleerd de onderlinge verplichting die ons bindt, de wederzijdse verantwoordelijkheid die morgen groter nog zal zijn dan ze heden is. Wij kenden vaderlandsliefde nauwelijks anders dan als een begrip uit schoolboeken, een van die nuttige, zo niet zeer nodige entiteiten zoals zij behoren bij alle goede gezindheid, maar die door velen voor niet veel meer dan leugen, of althans als schijnheiligheid worden gehouden. Thans is dat, dank aan de gemeenschappelijke noden, gekeerd: het gevoel der eendracht - de eendracht die de meeste Belgen niet kenden, dan als een woord op ons wapenschild, - is,

onder dezen die hier bleven, niet alleen met het besef van een plicht, maar ook met de innige warmte van een liefde ontwaakt. Het gezamenlijk ondergane leed was het, dat velen voor het eerst de sociale deugd onthulde: wij leefden in een land zo rijk en zo vrij, dat wij dachten heel goed buiten elkaar te kunnen; nergens misschien was de geest der individuele onafhankelijkheid zo ontwikkeld als bij ons, met het gevolg - wij zien het thans eerst in! - dat heel wat kracht in het ijle verbruikt en versnipperd werd, en, mag men zeggen, verkibbeld. Want de begoocheling, dat door het bewustzijn of de waan der persoonlijke waarde of betekenis ontstond, gaf meer dan waar ook aanleiding tot een strijd van middelmatigheden waar alle echte grootheid zich met weerzin van afkeerde. Het gebrek aan tucht belette steeds de volle ontplooiing van onze volkskracht; wel schoot deze uit in menigvuldige waterloten die aldus de levensvolheid bewezen; en het dient gezegd dat de vrijheid van handelen meer dan eens aanleiding tot gelukkige experimenten gaf. Tot één grote stroom, één vaste en verbondene uiting van alle mogelijkheden en wezenlijkheden werden echter de individuele pogingen zelden gekanaliseerd. Zodat wij, die langs vele zijden groot hadden kunnen zijn, niet heel dikwijls boven de mediocriteit uitrezen, en er zelfs wel eens beneden bleven.

Is dat nu veranderd? Helaas, de omstandigheden zijn er nu juist niet naar, dan dat wij het overtuigend zouden bewijzen, en anderdeels ken ik te goed onze lichtvaardigheid, om aan beredeneerde doorzetting van het nieuw verworven begrip der praktische vaderlandsliefde te geloven. Wij bezitten, men heeft er ons dikwijls om uitgelachen, wij worden bezeten door de schoonmaakmanie, ook helaas op moreel gebied; zodat wij heel gemakkelijk en heel gewillig vergeten. Er is echter, - en dit juist geeft mij hoop en betrouwen - dat morgen de samenwerking van alle kracht als van elke wil noodzakelijk zal maken. Zoals de algemene ellende een weergaloze liefdadigheid

en de verbazingwekkende organisatie van die liefdadigheid deed ontstaan, zo zal het economisch herstel van het vaderland dwingen tot gezamenlijk optreden. En waar het gevaar ons leren moest hoe wij samen horen, zo zal het morgen de noodwendigheid van het herworden, van het herleven zijn, het herleven, waar wij reeds nu, in onze onmacht, de drang van voelen, en dat zal blijken zoveel van ons allen te vorderen, dat heel wat vroegere beuzelarijen er vanzelf bij zullen komen te vervallen.

Die zekerheid, - en ik herhaal, dat ik ze aan mijn twijfel getoetst heb, - is van nu af aan één der zuiverste winsten van de oorlog. Een andere, die ik van nog grotere betekenis acht, omdat zij minder het gevolg van de onmiddellijke noodzakelijkheid is, staat ons van nu af al duidelijk voor ogen: ons plichtgevoel tegenover de morele hervorming van ons land is onder de oorlog ongetwijfeld verscherpt en verbreed. Ik zei het u reeds toen ik over onze verliezen schreef: de dood van de besten en sterksten uit twee generaties heeft bij vele ouders ernst en zorg gewekt ten opzichte van hun kinderen; meer en beter dan ooit weten wij wat het land gerechtigd zal zijn, van onze zonen te eisen, niet zozeer bedoel ik, inzake weerbaarheid, maar weer inzake van groei en vruchtdragende macht. Het verzwaaert onze vaderlijke taak, en wij beseffen het. Maar wij beseffen tevens hoe het ook de staat, het gemenebest hogere verplichtingen, dieper begrip van zijn opvoedende rol oplegt. De Belgische politiek, die, weer ten gevolge van persoonlijke zelfgenoegzaamheid, zo bedenkelijk klein kon zijn, heeft van de oorlog geleerd wat voor de verdediging van het land partijgekibbel waard is: zij zal thans inzien, wat voor de verovering der toekomst van haar kan worden verlangd. Economisch zullen wij moeten heropbouwen; maar geestelijk is het veel erger; hier is niet veel vernietigd, omdat niet veel te vernietigen was; de opbouw was nauwelijks begonnen, en dan nog op bedenkelijke ondergrond. Waar het er echter op aankomt, de volle ontplooiing van

alle potentie te wekken en te bevorderen, kan voortaan niemand weigeren, alle kleine partijding, elke persoonlijke voorliefde te offeren aan het gemeenschappelijke doel.

En weer rijst hier de vraag: zal dat gebeuren? Ditmaal moet ik niet twifelen: ditmaal weet en geloof ik. België heeft onder het verlopen oorlogsjaar in twee opzichten bewondering afgedwongen: door zijn spontane weerbaarheid en zijn even spontane liefdadige wijding. Ik zou me zeer bedriegen, zo het morgen geen nieuwe waardering vond voor zijn belegging van intellectuele waarden. Het zou me, zeg ik, verwonderen, omdat ik weet, dat men er zich nu reeds met ernst en ijver mee bezig houdt. En ziedaar een winst, waar ik me meer dan om welke andere over verheug.

Van dit alles zullen wij, ik geef het toe, niet dan in de toekomst genieten. Nu heeft de oorlog toestanden in het leven geroepen, die door sommigen van nu af aan voor onmiddellijke winsten worden gehouden, en waarvan men zich kan afvragen, wat er na de oorlog van overblijven zal. Ik bedoel: de tegemoetkomingen aan de werkende standen enerzijds, en de hervormingen in het bestuur van de staat anderdeels. Wij zijn komen te staan voor twee sociale verschijnselen, die velen voor onuitvoerbare utopieën hielden en die de omstandigheden als gedwongen teweeg brachten: de minderbedeelden leven thans onder een soort unilateraal communistisch regime, terwijl monopolisering van de staat meer en meer uitbreiding neemt. Ik bespreek hier de vraag niet, of dit nu werkelijk als winsten te beschouwen zijn, al bewijzen ze voor het ogenblik hun nut - dat trouwens uiteenlopend is - door hun bestaan. De kwestie is: wat komt daar na de vrede van terecht?

Zeer zeker zijn het de omstandigheden alleen, die deze instellingen wettigen; zonder de omstandigheden zijn ze niet in zulke stellige vorm te denken. En het staat even vast dat, bij eventuele

bestendiging, zij het ook maar ten dele, die vorm zou dienen gewijzigd. De liefdadige werken, bijvoorbeeld, kunnen niet worden voortgezet zoals zij zich tegenwoordig voordoen, alleen reeds omdat zij eenzijdig zijn, en geen vergelding opleggen. Hoe men echter over het principe ook denkt: het valt niet te betwisten dat de verwezenlijking ervan gelijk zij zich aan ons voordoet, wenken geeft en lessen bevat, waar de toekomst haar nut van kan halen. Zal zij het doen? Ik weet het niet, al komt het mij onwaarschijnlijk voor dat men veel kostelijke ervaring geheel teloor zou laten gaan. Doch, zelfs in dit geval zouden wij er deze winst aan hebben, dat wij de verwezenlijking zouden hebben gezien en meegemaakt van theorieën, die men nooit zeer goed naar hun zuivere waarde kan beoordelen, zolang zij niet dan als theorie bestaan.

De in België verschijnende bladen bevatten de volgende verordening van de Duitse gouverneur-generaal “betreffende het slaan van zinkmunt”.

De verordening luidt als volgt:

“In verschillende streken van het land is er gebrek aan pasmunt ontstaan. Om daarin te verhelpen heb ik besloten zinkmunt te laten slaan en bepaal het volgende:

1. Er wordt zinkmunt van 5, 10 en 25 centiemen geslagen.
2. Deze muntstukken dragen op de ene zijde het opschrift: “Belgique-België”, de waarde en het jaartal; op de andere zijde een leeuw binnen een krans. Deze muntstukken hebben een gladde rand.
3. Het gewicht is vastgesteld: voor de 5 centiemstukken op 2,5 gram, voor de 10 centiemstukken op 4 gram, voor de 25 centiemstukken op 6,5 gram.

De afwijking in het gewicht mag niet meer noch min bedragen dan 20 duizendsten bij de 5 centiemstukken, 15 duizendsten bij de 5 centiemstukken, 10 duizendsten bij de 25 centiemstukken.

4. De doorsnede is vastgesteld: voor de 5 centiemstukken op 19 mm, voor de 10 centiemstukken op 22 mm, voor de 25 centiemstukken op 26 mm.
5. Niemand is verplicht, voor meer dan 5 frank zinkmunt in betaling te aanvaarden.
6. De zinkmunt wordt bij de kassen, die de Generalkommissar voor de banken zal aanduiden, in een bedrag van ten minste 100 frank voor elke soort tegen wettelijke geldmiddelen ingewisseld.
7. De uitvoeringsbesluiten voor deze verordening worden door de Generalkommissar voor de banken in België gegeven."

Zink (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 8 september.

"Bezie mijn handen, mijnheer; bezie deze beide mijn handen!"

Ik bezie. Die handen zijn kort; de palm ervan is vierkant, doorheuveld en bepakt als een zeebeschuit; de vingers lijken angstvallig gespannen worstjes: de polsen zijn als knietjes van aan reumatiek lijdende zwijnen; de nagels, aan het andere eind, zijn ... als nagels (want verzorgde nagels doen, nietwaar, aan rozenbladeren denken). Aldus de vorm van deze handen, gelijk ze mij, wijd open, ter beschouwing worden geboden, met de bedoeling mijn medelijden te wekken. Dat medelijden wordt echter niet door de vorm in het leven geroepen; de kleur zal deze rol te vervullen hebben: de kleur die over alle huidheuveltjes haar schaduw gelaten heeft, door alle greppels van levenslijn en wilslijn en andere voorbeschikte lijnen traag en zeker vloeit als modder. En die kleur is deze van onweerswolken en

van uitgewreven potloodkrabbels; van vervaarlijk slapeloze nachten en van te donker uitgevallen feldgrau. Zij doet denken aan kwikzalf en aan Breughel's winterluchten. Zij ziet er uit als het blauw oog van een apache of als dat van Sarah Bernhardt in het vijfde bedrijf van "Phèdre".

"Bezie mij dat, mijnheer, en het is nochtans maar het tiende stuk dat ik verhandel!" ...

Het toneel – ik had het u moeten zeggen – verbeeldt de tram Laken-Ukkel. – En hier voel ik mij genoopt, u verontschuldigen aan te bieden, omdat de tram zo dikwijls het toneel wordt van de u medegedeelde gebeurtenissen. De afstanden zijn groot in een stad als groot Brussel, en er zijn veel wegen. Daardoor wordt een voertuig er een bij uitstek nuttig iets, waar een goed deel van ons persoonlijk en van het gemeenschappelijk leven wordt afgespeeld. Nu beschik ik tot mijn spijt over geen auto. Daar zijn de tijden te slecht voor. Ik doe het dan ook maar doorgaans met de tram. En zo ik u dan heel vaak kom te spreken over de tram, waar vermeldenswaardige gebeurtenissen in voorvallen, dan bewijst dit nog alleen mijn nederigheid en mijn oprechtheid.

Het toneel verbeeldt dus de tram, en de voorgestelde handen zijn deze van de tramconducteur.

"Het is nochtans maar het tiende stuk", jammert hij, terwijl hij zijn loodkleurige handen toont, "het is nochtans maar het tiende stuk dat ik te zien en te behandelen krijg!"

En hij haalt dat tiende stuk uit zijn geldzak; hij doet het eventjes langs de gladde rand, loodrecht tussen wijsvinger en duim draaien; met een gemengd gevoel van eerbied en misprijzen (een gevoel van verslaafden!), legt hij het mij in de hand. En daarna wrijft hij zijn

eigen, trouwens zweterige handen in elkaar, precies zoals Lady Macbeth het zou hebben gedaan.

Het stuk, ik zie het. Het ligt nu in mijn eigen hand, in mijn geelblanke, smalle droge apenhand, die misschien wat al te veel lijkt op die van Maurice Barrès. Het ligt er als een verkleurde pastille tegen de hoest. Maar het ligt er ook als een gedenkpenning van, laat ons zeggen, Ermanarik, koning der Oost-Goten. En nochtans is het anders niet dan een van onze nieuwe, zopas uit de Munt gekomen stukken van vijfentwintig centiemen. Het is niet groter dan de gewone nikkelstukken van dezelfde waarde, die ongewoon zijn geworden door hun onverklaarbare zeldzaamheid. Het komt mij niet alleen wat dikker voor, maar die corpulentie doet helemaal slecht. Het vertoont, in plaats van het gaatje ten behoeve van Kongolezen (die als portemonnee een touwtje gebruiken waar zij de doorboorde stukken aan rijgen), het vertoont, zeg ik, nogmaals een leeuwjtje, dat er, niettegenstaande zijn heldhaftige houding, mak en opgevuld uit ziet. En om dat leeuwjtje zit een krans van gebladerte, zeer geschikt als oefening voor wie studeert in symboliek. Het herinnert, het stuk, heel even aan de pasmunt van voor het gaatjesnikkel. Gelukkige tijd van onze twintig jaar, waar zijt ge heen?! ...

Maar het belet alle verdere mijmerij, het stuk, want ... het is uit zink vervaardigd; het is donker als een zieke neger; het is mat als een gesprek met een weduwnaar. Wij, die gewoon waren aan het maagdelijk blijde, blank blinkende, het zuivere en schone nikkel, nu zien wij onze geldbeugels gedompeld in zinkrouw.

Maar dat is nog het ergste niet.

“Bezie mijn handen!” herhaalt de jammerende tramconducteur met ogen als van een stervende jachthond. “Bezie mijn handen!”

Die handen heb ik u hierboven beschreven. Het zink heeft ze in doodskleuren geschilderd. Onze nieuwe pasmunt geeft af. De Brusselaars lopen weldra allemaal met handen als van een verversknecht, als zij de voorzorg niet nemen om dat geld met handschoenen aan te pakken. Welke handschoenen trouwens onmiddellijk vuil zullen zijn. En zullen telkens en telkens dienen vervangen te worden ...

Alsof het leven nog niet duur genoeg was!

13 september 1915

De Belgische gezant bij het Nederlandse hof, baron Fallon, die door bemiddeling van de Spaanse gezant te Brussel, belast met de behartiging van de Belgische belangen, het bericht had gekregen van het overlijden van zijn vader , had, door bemiddeling van dezelfde diplomaat, het Duitse bestuur in België zijn verlangen doen kenbaar maken, om bij de begrafenis tegenwoordig te zijn.

Naar wij vernemen, heeft het Duitse bestuur echter aan de ambtelijke positie van baron Fallon de reden ontleend, om tegen de inwilliging van het verzoek bezwaar te maken.

Na een jaar. (Karel Van de Woestijne).

Vakonderricht aan werklozen.

Brussel, 7 september.

Ik ken mensen, die zich ergeren aan de onderstand, die de werklozen te Brussel genieten. Alleen omdat zij niet van het balspel houden. Ziehier hoe, in het brein van die mensen, onderstand met balspel rijmt.

Er zijn in Groot-Brussel heel wat gedwongen stakers. Het juiste cijfer ken ik niet; maar als ge zult weten, dat van al de nijverheidstakken, die hier worden uitgeoefend, de kleermakerij 36,5 % van de gezamenlijke werklieden, het bouwvak 14,15 %, de metaalbewerking 11,25 % en de houtbewerking 10,7 % daarvan gebruiken; dat die vier nijverheidstakken samen 72 % van het algehele totaal der werkkrachten beslaan en dat zij anderdeels onder de tegenwoordig meest geteisterde zijn, dan kunt ge denken hoeveel arbeiders thans zonder werk lopen.

Die arbeiders krijgen, zoals ge weet, kosteloos te eten. De meesten krijgen ook, uit de bestaande stakingskassen, een geldelijke vergoeding. En met dat al hebben zij alle mogelijke vrije tijd. Met het gevolg, dat zij spelen, wat ongetwijfeld veel beter is dan thuis te zitten tobben. Een geliefkoosd spel nu van de Brusselaars, die het van de Walen leerden, is het balspel. En dat spel is veel gezonder dan bijvoorbeeld kaartspel, en bij mijn weten wordt er niet meer geld bij verteerd. Het is echter een openluchtspel, dat niet gaat zonder veel uiterlijk vertoon en luidruchtigheid. Het brengt bij toeschouwers als bij spelers een stemming teweeg, waar alle droefgeestigheid uit gebannen is. Hetgeen meebrengt, dat hoger bedoelde medeburgers grote verontwaardiging zijn gaan tonen om het feit, dat lieden, die van de openbare liefdadigheid moeten leven, zo'n lustig bestaan durven te leiden.

Zulke vitters zijn, gelukkig, zeldzaam: het gevoel van deftigheid aan de buitenzijde is bij de joviale en spontane Brusselaar niet zeer ontwikkeld. Men is echter nogal algemeen van mening dat, bij gebrek aan werk, er misschien toch wel nuttigere tijdpassering bestaat, dan harde leren balletjes naar mekaar, en soms ook wel in onschuldige en argeloze ogen te gooien. Dat men vermaak zoekt: goed, vermits het de heersende ellende doet vergeten. Maar laat het vermaak dan zijn nuttige, zo mogelijk leerzame zijde hebben. En men prees lectuur

aan, - een bezigheid, die mensen, aan veel beweging gewend, uiteindelijk moet vervelen. Men opende cinema's met opvoedkundige films, en dat trekt wel meer aan dan lectuur ... als de stichtende trilbeelden niet al te vervelend zijn: een kenmerk immers van opvoedkundigheid.

De vraag, hoe men de werklozen het best zal bezighouden, heeft overigens nog een andere zijde: wie in lange tijd zijn ambacht niet meer uitoefent, verleert het; in ieder geval doet hij er geen vordering in; verder is voor de echte werkman zijn arbeid ook een soort vermaak. Wie werklui kent, weet hoe vaak zij zich 's zondags als ontredderd gevoelen en hoe gemakkelijk dit leidt tot het vervaarlijke drankmisbruik. De beste oplossing der vraag zou dus zijn: de werkloze zijn ambacht bij wijze van vermaak terugschenken. Die oplossing te bewerkstelligen is echter weer een andere vraag, vermits er nu eenmaal geen werk is en zelfs voor een goed deel de grondstoffen ontbreken, die desgevallend voor een aan te leggen voorraad konden dienen ...

Het Brusselse comité voor hulp en voeding heeft zich de zaak aangetrokken. Of liever de socialistische volksvertegenwoordiger Kamiel Huysmans, die dikwijls uitstekende invallen heeft en over genoeg wils- en overredingskracht beschikt om ze door te drijven tot bij einduitslag, - Kamiel Huysmans heeft bedoeld comité bekend gemaakt met een plannetje van hem, dat op zeer rationele wijze en tot ieders welzijn de zaak oplost. En dat comité heeft er niet aan gedacht, dat het waarlijk al werk genoeg op zijn winkel had: het heeft het plannetje geestdriftig aangenomen en tot het zijne gemaakt, en geestkrachtig is het, op prachtige wijze, ten uitvoer gebracht. Zodat ...

Maar ziehier in wat Huysmans' denkbeeld, thans Huysmans' werk, bestaat. Ik laat hem zelf aan het woord, een woord, dat klinkt als een

klaren en in de toekomst nog lange weerklank kan vinden. “Er dienen”, zegt hij, “leergangen ingericht, een soort leerplicht voor alle ondersteunde werklozen beneden de veertig jaar. En om bij de luiards en de verwende ondankbaren alle weigerigheid te keer te gaan, zal men de toekenning van alle geldelijke en alle andere tegemoetkomingen doen afhangen van het bijwonen der leergangen. Deze zullen, wel te verstaan, ingericht worden naar de behoeften der gedwongen stakers. Men kan dezen verdelen in drie groepen: de ongeletterden (helaas veel talrijker dan men denken zou); dezen, die lezen en schrijven kunnen en waar men de eerste wetenschappelijke grondslagen der onderscheiden ambachten aan onderwijzen kan; diegenen eindelijk, die in staat zijn de lessen van een nijverheids- of ambachtsschool te volgen. De eersten zou men eenvoudig naar de gewone onderwijzers verzenden en plaatsen onder bestuur en toezicht van het stedelijke onderwijsambt. De tweeden, die al iets als lager onderwijs hebben genoten, maar bij gebrek aan bij hun vak behorende onderlegdheid, voor zuiver beroepsonderwijs nog niet rijp zijn, zou men les geven in beroepsteken, elk naar zijn ambacht; in eerste kennis der grondstoffen, weer naar ieders belang, enz. (deze lessen te geven door bekwame vaklui, waarvan men er zelfs onder de werklozen zal vinden); jonge geneesheren zullen hun verder les geven in beroepshygiëne, terwijl de leden der jonge balie de leerlingen inwijden zullen in arbeidswetgeving. De derde groep eindelijk, deze der meer ontwikkelden, die in staat zijn meer gevorderde lessen in de nijverheids- of ambachtsscholen te volgen, zij zullen zich in de bestaande gestichten kunnen bekwamen of althans bezig houden.”

Ziedaar de kern van het ontwerp. Ik neem het over uit Huysmans' eerste rapport aan het Brusselsse comité, dat als datum 1 Juni draagt. Wij zijn nauwelijks drie maanden verder, en het ontwerp is in volle werking; alles zit stevig ineen; de uitvoering zal weldra volledig zijn;

en het mooist van al: de gedachte heeft weerklank gevonden, o.a. te Hoei, waar dergelijke leergangen voor gedwongen stakers worden ingericht. En het valt te meer te bewonderen, dat men voor Brussel alleen rekest een leerpersoneel van een zeshonderd leden nodig te zullen hebben!

Het inrichten van de lessen voor groep I (ongeletterden) was gemakkelijk genoeg; de scholen immers zijn er; die voor groep III (meer gevorderden) vinden eveneens plaats in de bestaande officiële inrichtingen. Voor groep II, die aanvankelijk vakonderricht zou krijgen en veruit de talrijkste is, moest echter alles nog gedaan worden, en als het ware in het leven geroepen. Waarbij kwam dat het zo goedkoop mogelijk moest blijven. Ziehier nu hoe, op voorstel van Huysmans, werd te werk gegaan. Men riep de comités en besturen samen der beroepsscholen en -verenigingen. Men verdeelde ze, elk naar het uitgeoefend beroep, in vijftien groepen: veertien voor de nijverheidstakken, een die zich met de handelszaken zou bezighouden. Elke groep stelde een leerplan voor en wees, binnen zijn bevoegdheid, de beschikbare leerkrachten aan (die kosteloos les zouden geven). Verslag daarvan werd uitgebracht aan het Brusselse Comité dat het hoger bestuur waarneemt, geholpen hierin door een raadgevende commissie, die bestaat uit tien leden: twee vertegenwoordigers van het gewone en van het beroepsonderwijs te Brussel; twee ingenieurs die zich meer in het bijzonder met arbeidsstatistiek bezighouden; twee dames die voor de belangen der vrouwelijke werklozen zorgen; twee dokters en twee advocaten. De leden van het leerpersoneel, verspreid over ongeveer vijftien scholengroepen, elk met een bestuurder die weer gesteund wordt door een comité van werkgevers, werklieden en leeraars, komen wekelijks, ter rationele verdeling van de lessen, bijeen. Verder zijn advocaten, die op eenvoudige, objectieve wijze de arbeidswetgeving zullen onderwijzen, en dokters voor de lessen in beroepshygiëne,

kosteloos in ruim voldoende getale gevonden. De lessen worden voor zover als nodig gegeven in de reeds daartoe ingerichte lokalen van speciale scholen. Waar de noodzakelijkheid zich voordoet worden zij in de twee landstalen gegeven. Geen klas bevat meer dan dertig leerlingen, tenzij waar het meer in het bijzonder om conferenties van algemene aard gaat. Elke klas heeft haar vaste leraar, bijgestaan door een surveillant gekozen onder de stadhuisbeambten, de burgerpolitie, enz.; deze laatste houdt een aanwezigheidslijst en oefent het economaat der klassen en scholen uit.

Ziedaar het werk dat, in minder dan drie maanden tijd, zo goed als in zijn geheel is verwezenlijkt en in vele delen volop in gang is. Gij zult er al het nut en zelfs de schoonheid van waarden. En opdat ook de werklozen die schoonheid zouden inzien, zouden beseffen dat men dat alles voor hun welzijn doet, heeft men hen gesuggereerd, een heel klein deel van de hun verstrekte stakersondersteuning voor de lessen af te staan; zij geven - zonder er trouwens in het minst toe gedwongen te zijn! - bijvoorbeeld tien centiemen per leergang. Aldus betalen zij het onderwijs dat zij genieten: dus moet het wel goed zijn. Die bijdragen worden overigens in de kas van het Brussels comité gestort. Zo helpen de werklozen misschien nog minderbedeelden, hetgeen hun solidariteitsgevoel versterkt.

Ziedaar wat Kamiel Huysmans, die trouwens ruime steun mocht ondervinden en op een hele staf verkleefde medewerkers mag rekenen, tot stand heeft gebracht. En nu denkt ge misschien dat hij op zijn lauweren een dutje aan het doen is? Ge vergist u: hij droomt van niets anders, dan aan zijn duizenden stakers nu ook nog zanglessen te laten geven ...

Uit België.

Wij hebben enige dagen geleden gemeld, dat de inwoners van Antwerpen, die meer dan 300 liter wijn bezitten, daarvan aan de Duitse overheid mededeling moeten doen. De verordening, die luitenant-generaal von Weiler, de gouverneur van de vesting Antwerpen, hieromtrent heeft uitgevaardigd, luidt als volgt.

- I. Alle handelsstapelplaatsen en particuliere kelders van meer dan 300 liter wijn en schuimwijn moeten, met vermelding van hoeveelheid, bergplaats, eigenaar en inkoopprijs, tot op 15 september 1915 bij de gouverneursintendantur, Schoenmarkt, schriftelijk worden aangegeven.
- II. Tot de aangifte zijn verplicht:
 - a. De eigenaar;
 - b. De bezitter of de bewaarder;
 - c. Ieder, die in zijn belang of in dat van een ander het recht heeft, over de goederen te beschikken.
- III. De aangifte beoogt alleen de vaststelling der nog bestaande voorraden, met het oog op mogelijke aankoop.
- IV. De overtredingen tegen deze verordening worden met geldboete tot 3000 mark, of met hechtenis tot 3 maanden gestraft. Buitendien kan de niet aangegeven waar zonder schadeloosstelling in beslag worden genomen.
- V. Het gouvernementsgericht der vesting Antwerpen zal over de overtreders vonnissen.

14 september 1915

Belgische Rode Kruis.

Het comité in Nederland van het Belgische Rode Kruis heeft besloten, aan een der ambulances de naam van de heer Khouw te geven, die aan het Belgische Rode Kruis een som van 7500 gulden geschonken heeft.

15 september 1915

Na een jaar – (Karel Van de Woestijne).

Geestelijke hongersnood.

Brussel, 10 september.

Ik heb vanochtend de boekantiquariaten afgelopen; ik heb een exemplaar der eerste editie van Léon Bloy's "Désespéré" ontdekt en een dito van Rachilde's "Démon de l'Absurde", met opdracht aan een jong gestorven Belgisch schrijver, dat mij indertijd ontstolen is, teruggevonden; een litho van Henry de Groux heeft mij in gedachten teruggevoerd naar de eerste salons der "Libre Esthétique", die ik, haast een knaap nog, bezocht. En nu ben ik vol bittere weemoed ...

Die weemoed, hij komt niet voort uit afgunst; hij is niet toe te schrijven aan de nijd, dat deze tijden van gedwongen spaarzaamheid mij het bezit van deze geliefde dingen ontzeggen: ik ken mijzelf genoeg om te weten, dat ik zeer goed kan genieten zonder begeren, en dat de vreugde van mijn ogen zelden met een drang naar eigendom, met hebzucht of zelfs maar verlangen gepaard gaat. Is die weemoed dan misschien niet dan het dierlijke gevoel dat op genot volgt; de treurigheid die ook in hogere, geestelijke orde ontstaat uit voldaanheid, en die ons bij het volmaakte de tranen in de ogen kan brengen? Maar heb ik dan werkelijk genoten? Heeft het feit, dat de plots losgebroken regen mij gedreven heeft naar de overdekte galerijen waar de boekverkopers hun uitstalling hebben, en ik er toevallig een paar dingen heb gevonden die mij hebben geïnteresseerd, - heeft dat heel gewone uit het quasi dagelijkse leven wel de betekenis en waarde van een plotse genieting, die lang in het geheugen naleeft? Ach, ik heb alleen de voldoening, te weten waar mijn "Démon de l'Absurde" beland is, en tegen hoeveel geld ik hem

terug kan krijgen. Die weemoed dan, waarvan ik slechts weet dat hij zeer stellig verband houdt met mijn slenteren tussen boeken en platen; die weemoed ... maar is hij werkelijk weemoed? ...

Ik zou op dit nogal weinig belangrijke voorvalletje niet aandringen, op de erdoor bewerkte gemoedstoestand zeker niet dieper ontledend ingaan, indien mijn constatering werkelijk een louter persoonlijke was, zoals op eerste zicht kon worden verondersteld. Maar dat juist is zij niet, en ten bewijze: geen tien dagen geleden bekende mij een historicus, die ik niet voor sentimenteel houd en wie de gestadige, de pijnlijke zelfanalyse van sommige letterkundigen wel zo goed als vreemd zal zijn, een zelfde gevoel in gelijkaardige omstandigheden. Het is wel of onder al de gestudeerden en intellectuelen, en voor een deel ook onder de artiesten (bij deze laatsten echter in veel geringer mate) een zelfde ziekte was gaan heersen, of althans een zelfde nood, die zich openbaart in een zelfde weemoed.

Weemoed? ...

Kijk, ge zijt lange tijd, maanden misschien, van huis weg en op reis geweest. Niemand hebt gij in uw woning achtergelaten; in alle veiligheid trouwens, heeft zij onder gans uw afwezigheid leeg gestaan. Zekere dag nu komt gij terug; ge zijt er lang genoeg van verwijderd geweest, om weer naar de vertrouwde woonst te verlangen; nog steekt gij de sleutel niet op de deur, of uw nieuwsgierigheid gaat reeds met behaaglijkheid gepaard. En inderdaad, nauwelijks zijt ge binnen, of ge vindt met welgevallen de oude leunstoel weer in de gezellige studeerkamer; vertrek aan vertrek, plekje aan plekje wekken herinneringen aan de oude, nu herwonnen huiselijkheid. Herwonnen? Neen eigenlijk niet. Het staat daar alles nog wel als vroeger; geen vreemde hand heeft ook maar iets aangeraakt; ge hebt wel degelijk het bewustzijn, hier de meester

te zijn gebleven. En toch ... Ge gaat uzelf bekijken in de spiegel: het is of de spiegel u onverschillig geworden is. Ge verschuift een meubel: het wekt door heel het huis een galm, die vreemd aandoet. Heel uw huis, dat ge zo goed herkent, is als oneigen geworden; ge voelt er u als in een hotelkamer; er hangt als nonchalante ijle om u. En ge zoekt naar de reden ervan, en die reden vindt ge eerst - als ge naar de pendule hebt gekeken. Die pendule staat natuurlijk stil; waar ge de andere klokken in huis, al de andere klokken ziet, staan zij, even natuurlijk, ook stil. En nu weet ge, wat het is, dat ijle, dat ledige, dat vreemd afwezige; terwijl ge, in een andere wereld, voortleefde, - is het leven hier blijven stilstaan ...

Die gewaarwording nu, welke ge ongetwijfeld kent: ik heb er u aan willen herinneren omdat het gebrek, waar thans zo velen, die hoofdzakelijk naar de geest leven, aan lijden, er op tweeërlei wijze mee overeenkomt.

Neen, het is geen eigenlijke weemoed die ons overmeestert, telkens als wij terugkeren tot onze vroegere bezigheid, deze van voor de oorlog, en die voor velen door de oorlog werd afgebroken: het is een gevoel van ledigheid, van verloming en verdoving, van apathie en wezenloosheid. Mijn vriend de historicus heeft, om de gevaarlijke verveling te weren, weer deze of gene studie ter behandeling opgenomen; deze advocaat heeft nu in werkelijkheid al de nodige tijd om zich geheel aan volkenrecht over te leveren; weer zit gene filoloog in zijn teksten. Al moeten wij ons het kopen ten strengste ontzeggen: de boekenstalletjes bieden ons opnieuw menige aangename verrassing aan. En trouwens, maanden al is, zij het dan ook maar een paar uren per dag, de Koninklijke Bibliotheek voor de werkers weer toegankelijk. Het werken zelf echter, de werkklust, de opgezweepte werkdrijf die sommigen zo gelukkig maken kan: zij zijn dood, - neen: zij zijn afwezig, zij zijn ... elders.

Want - en dit moge blijken, de tweede gelijkenis te zijn met het huis waar eveneens niets uit verwijderd werd, doch waar het leven stil in staat - want: ons geestelijk bezit is ons als afgenomen; de oorlog heeft, als het ware, de draad van ons geestelijk bestaan doorgesneden; nooddrift van brein en hart is gaan ontbreken of wordt ons althans onthouden; veel meer dan stoffelijke, lijden wij geestelijke hongersnood.

Niet in de zin dat alle boekenkasten zouden leeggeplunderd zijn; alles is er nog zoals voor de oorlog; ons werk materiaal is compleet en onbeschadigd. Maar ... sedert dertien volle maanden is er niets bijgekomen; sedert dertien volle maanden is er stilstand, is er een gaping in ons geestelijk bestaan gekomen. Wij leven nog in het verleden; of beter: wij kunnen er nog in leven. Maar daarmee uit. Er is een eindpunt gesteld; onze werkzaamheid kent haar beperking. En juist daarom, omdat morgen ons vreemd is en zelfs onbestaand, omdat zelfs heden feitelijk niet gaat dan tot 4 augustus 1914, daarom juist vervalt ook het verleden, kunnen wij er ons moeilijk aan geven, hebben wij het niet meer zo lief als voor de oorlog. - Er wordt verteld van Legouvé, geloof ik, dat hij aan een kandidaat tot de Académie française, die bij de grijsaard de gebruikelijke opwachting kwam maken en hem aan zijn geschriften herinnerde, glimlachend verontschuldigend ten antwoord gaf: "Monsieur, à mon âge on ne lit plus: on relit". Is het omdat wij nog zoveel jonger zijn dan de tachtigjarige Legouvé? Ik weet met stelligheid dat wij aan herlezen niet genoeg hebben; dat wij hongeren naar nieuws, naar al de boeken die in het afgelopen jaar over de wereld moeten verschenen zijn, en die wij niet hebben kunnen lezen, en die wij zelfs niet mochten zien liggen in de uitstalling der boekhandelaars. Wij hebben behoefte aan het gevoel van geestelijke levenscontinuïteit. Wij lijden onder de twijfel aan geestelijk voortbestaan, of beter aan de kennis daarvan. En dat gevoel doet ons walgen voor de geliefdste onder de

oudere boeken: zij zijn als dood, vermits zij voor ons geen nieuwe boeken in het leven meer roepen.

Het verlamt in ons alle werkzucht; wij ondergaan een zelfde gebrek als het gebrek aan eetlust van herstellenden aan wie lange tijd alle eten onthouden werd. En daarom gaan wij zelfs naar de bibliotheek niet meer, de bibliotheek die niets van haar schatten verloren heeft, maar waar de zaal der tijdschriften gesloten is: de zaal waar de geleerde het dagelijkse leven van zijn wetenschap kon volgen, waar de letterkundige of zelfs de eenvoudig belangstellende de literaire stromingen in Europa tot eigen aandrift of alleen maar als een nobele tijdpassering maand aan maand nagaan kon.

En dat gebrek aan nieuws, aan voortgezet leven, dat nog alleen in Duitse oorlogsliteratuur - die niet iedereen lust - enige leniging vindt; zelfs oude papierwormen, versufte paleologen, vermolmde archivarissen sterven er aan. Men dacht ze voor het leven van heden en morgen gesloten. Als wij hongeren zij er naar, omdat het leven, het steeds voortdringende leven, het onsterfelijke leven nu eenmaal onverwoestbaar oppermachtig is. Zij herinneren mij, die schijnbaar van het leven afgesloten, aan die oude vriend van mij die, eigenlijk omdat hij heel weinig geld had, maar met de mening het uit overtuiging te doen, een uiterst vereenvoudigende vegetariër was geworden. Urenlang kon hij praten over zijn afschuw voor het vlees der dieren. Maar toen hem, zekere avond, een lekker geurende biefstuk werd voorgezet, viel hij, niettegenstaande zijn zo oprecht gemeente theorieën, in onmacht van vreugde. En zo vergaat het thans zelfs onze meest archaïserende intellectuelen. Stel u dan de geestelijke hongersnood voor van dezen, die zich geheel aan morgen hebben gewijd! ...

De Duitse gouverneur-generaal in België heeft een verordening afgekondigd over het bestraffen van benadeling wegens Duitsgezinde houding.

Ze luidt aldus: Art. 1. Al wie poogt anderen door het opmaken van zwarte lijsten of bedreigen met benadeling of dergelijke middelen in hun goed of broodwinning schade te berokkenen, omdat zij Duitsers zijn, met Duitsers betrekkingen onderhouden of een Duitsgezinde houding aannemen, wordt met ten hoogste twee jaar gevangenis of met ten hoogste 10.000 mark boete gestraft. Boete kan ook tegelijk met gevangenisstraf worden uitgesproken.

Ondergaat dezelfde straf diegene, die om een der vermelde redenen iemand anders beledigt of mishandelt, of door bedreigen met benadeling of dergelijke middelen anderen tracht te beletten een Duitsgezinde houding aan te nemen. Wordt een der volgens lid 1 en 2 strafbare handelingen door verscheidene personen gemeenschappelijk begaan, die zich tot dat doel verbonden hebben, zo wordt elke deelnemer aan zulke bond als dader gestraft. In dit geval kan de straf tot vijf jaar gevangenis verhoogd worden.

Art. 2. Bevoegd zijn de krijgsrechtbanken.

Men schrijft ons uit Yerseke:

De mosselhandel op België breidt zich snel uit. Het aantal scheepjes dat er aan deelneemt, bedroeg aanvankelijk (d.i. een week of zes geleden) ongeveer tien, thans liggen er 20 gereed om hun geluk te beproeven, en daar de handel gunstige resultaten oplevert, is verdere uitbreiding te verwachten. De vaartuigjes laden gemiddeld 100 ton en iedere week kan een reis gedaan worden. Alles gaat tot heden naar Brussel. Ook Bruinisse en Tholen nemen druk aan deze handel deel.

16 september 1915

Op 16 januari van dit jaar is, naar men zich herinnert, door de Duitse gouverneur-generaal in België een verordening uitgevaardigd nopens een extra belasting voor de Belgen, die niet in hun vaderland wensten terug te keren.

De aanslagen voor deze belasting zijn thans afgesloten en slechts enige nakomende posten, waarover een rechtsvraag gerezen is, zullen het eindbedrag nog enigermate verhogen, meldt een correspondent van de Tijd. De totaalsom bedraagt op het ogenblik 4.201.400 frank. In het geheel zijn aangeslagen 3010 belastingplichtigen. Alleen welgestelde, vrijwillig afwezige Belgen zijn in deze belasting aangeslagen. Tot nu toe werden slechts 365.769 frank betaald. De aanslag in de provincies Antwerpen en Brabant, die samen 3.369.769 frank afwezigheidsbelasting opbrengen, is eerst onlangs afgesloten. Er zijn voorbereidingen getroffen, om de betalingen met kracht te bevorderen.

Over het algemeen heeft de grondgedachte van deze belasting, om de kapitaalkrachtige Belgen naar hun vaderland te doen terugkeren, ten einde het economisch leven te helpen herstellen, wel doel getroffen. Want tot aan de datum van terugkeer, waarmee kan worden gerekend (1 maart 1915), zijn volgens de opgaven der passenbureau's in Nederland en Zwitserland 18.990 van de meest welgestelde families naar België teruggekeerd.

17 september 1915

De in België verschijnende bladen bevatten de volgende verordening van de Duitse gouverneur-generaal in België:

“Nadat de verordening van 27 februari jl. betreffende de verplichting om suiker en suikerbieten aan te geven (Wet- en Verordeningsblad

van 2 maart jl. n° 46) nodeloos geworden is, hoeft er voor het vervoer van suiker, suikerbieten, suikerbietenzaad, suikervoortbrengselen, suikersap en stroop binnen België geen toelating meer vanwege de Kommissar des Kriegsministeriums”.

18 september 1915

Verkeer met België.

Enige dagen geleden werd vermeld, dat de passencentrale in België geen vergunningen voor reizen van België naar Nederland en terug meer aan buitenlanders verstrekke. Naar het Duitse gezantschap mededeelt, berust dit bericht op een dwaling. De tot dusver voor het verkeer over de Belgisch-Nederlandse grenzen geldende pasbepalingen hebben geen wijzigingen ondergaan.

22 september 1915

Briefverkeer tussen Nederland en België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De Duitse overheid heeft aan de hier verschijnende Belgische bladen de volgende bekendmaking gezonden:

Op bevel van de gouverneur-generaal is het wisselen van brieven en briefkaarten tussen Belgische soldaten en in Nederland verblijvende Belgen enerzijds, en gemeenten in België, die alsnog van het briefverkeer met Nederland zijn uitgesloten anderzijds, niet veroorloofd.

Bijgevolg worden zendingen van brieven uit Nederland naar gemeenten in België, waar nog geen postdienst is, en omgekeerd brieven en briefkaarten uit laatstbedoelde plaatsen afkomstig en

naar Nederland bestemd, niet ter verzending toegelaten en behandeld als verboden zendingen.

Doorzending van zulke brieven of briefkaarten door toevallige of door beroepstussenpersonen, door burelen van het Rode Kruis, door het Belgische bureau voor krijgsgevangenen of geïnterneerden en zijn bijkantoren, door het Office des prisonniers de guerre en dergelijke, alsmede door het gebruik van adressen, welke als tussenpersoon dienst moeten doen, is verboden.

Op de brieven en briefkaarten, gewisseld tussen Nederland en de gemeenten in België, welke vergunning voor briefwisseling met Nederland hebben, mag alleen het adres van de werkelijke geadresseerde voorkomen en geen enkel ander.

Op dit oogenblik zijn toegelaten tot het briefverkeer met Nederland alleen de steden Antwerpen, Brussel, Hasselt, Luik, Turnhout, Verviers, met voorsteden en grensgemeenten, alsmede Welkenraedt.

Men schrijft ons:

In het kolengebied om Luik komt thans weer bedrijvigheid. Er zijn weer mensen aan het werk en de werktijden worden langer, zodat de mijnwerkers tegen 1 oktober een vermeerdering van loon van 20 procent is toegezegd.

Luik.

Men meldt ons:

Voor een vreemdeling, die te Luik woont, heeft deze stad thans hetzelfde aanzien van voor de oorlog, wat de drukte betreft. De markten worden weer als vroeger gehouden en de Luikenaar, die

lange tijd onder de indruk was van de vreemde bezetting, begint er thans aan te wennen en is opgewonden en luidruchtig als voorheen. Wel valt het groot aantal werklozen op en dat is niet te verwonderen, daar zeer veel Luikenaars werken in de grote geweer- en munitiefabrieken te Herstal, die thans geheel stil liggen.

23 september 1915

Uit België.

Volgens verordening van de gouverneur-generaal van België van 20 september, wordt de termijn van protest en andere rechtshandelingen, die met de herleving van het Belgische zakenleven in verband staan, uitgesteld tot 31 oktober. Ook de bepalingen betreffende het terugvragen van creditsaldi bij banken, blijven tot 31 oktober aanstaande van kracht.

24 september 1915

Vrij België bevat een artikel van Frans van Cauwelaert, de bevoorrading van België geheten. Daarvan nemen wij het volgende gedeelte over:

Maar het gebrek nijpt niet alleen bij de volksvoeding, het nijpt nog meer bij onze landbouw en onze nijverheid. De zuigpomp van de Duitse rekvisities heeft beide laatste totaal uitgeput. Onze veestapel is geslonken met een vierde, en wat overblijft dreigt door ontbering deze winter ten gronde te worden gericht zo geen hulp opdaagt. De oude binnenlandse voorraden zijn op; de nieuwe – in normale tijden reeds ver van toereikend – zijn gedeeltelijk in beslag genomen, ofschoon de opbrengst van onze landbouw dit jaar zowel tengevolge van de krijgsverwoestingen als van de uitputting van onze bodem, bij gebrek aan scheikundige meststoffen, ver beneden de normale hoeveelheid is gebleven. En van onze nijverheid is het overbodig te

spreken. Hamer en getouw, welke voor een jaar onze lucht met rusteloze slag doorzinderden, liggen stil. De hoogovens zijn uitgedoofd en over onze havens ligt doodsmoeheid. Met de handen in de schoot wachten 750.000 arbeidsloze nijverheidswerklieden, in koppige lijdzaamheid, in fiere getrouwheid de dag af der bevrijding. Aan de winst, die ze wenkt van Duitse zijde, geven ze geen gehoor.

De toestand, waarin ons eenmaal zo bedrijvig land door de Duitse bezetting is gebracht, viel zo hard, omdat zij tussen de schors en de boom zaten. Duitsland, dat zelf door de economische blokkade van Engeland met zijn voorraden in het nauw is gebracht, heeft uit België alles gehaald wat het maar kon meenemen of gebruiken, en Engeland achtte zich gedwongen om zijn verbodsmaatregelen zowel op het bevriend, maar door de vijand bezette gebied als op de oorlogvoerende middenrijken toe te passen. Geen invoer van grondstoffen naar België, geen uitvoer van producten over zee, geen geld te krijgen door onze Belgische firma's uit hun creditsaldo's op Engelse banken, geen Belgische wissels op de Engelse markt verhandelbaar en Frankrijk nam al deze maatregelen met eenzelfde strengheid, zelfs voor zijn eigen noordelijke bezette provincies over.

Maar bij de langdurigheid van de oorlog kon deze toestand niet ongewijzigd worden gehandhaafd. Geen wankelmoed heeft onze bevolking op verandering doen aandringen. Zij aanvaardt elk lijden, dat werkelijk noodzakelijk is voor het hoger doeleinde van het volledig herstel van het vaderland, en zal elke waarborg aanvaarden, welke nodig is om te voorkomen, dat de Duitsers hun eigen macht zouden versterken op kosten van hulpmiddelen of toegevingen voor ons eigen volk bestemd. Maar wij moeten voorkomen, dat de verregaande uitputting en de langdurige werkloosheid onze bevolking in haar economische en zedelijke veerkracht zouden breken.

Het is niet goed voor een land, dat een vierde van zijn bevolking een jaar lang moet leven bij de broodkorf van de openbare besturen; het is niet goed, dat meer dan twee derden van zijn arbeidersbevolking zijn dagen doorslentert langs bedrijfloze straten, of moet doden met spel of geestloos gepraat. De wil brokkelt weg, het hart verzuurt, de arm verstijft, en de geesten groeien vol met woekerende wanbegrippen. En vermits toch buitenlandse invoer voor het onderhoud der mensen nodig is, is het beter gelegenheid te geven door een zekere heropleving van de economische werkzaamheid, om het ingevoerde voedsel te laten verdienen, beter dan het te ontvangen.

Dat is het standpunt, dat door onze regering in Le Havre, en door onze gezantschappen in Londen en Den Haag, gesteund mede door minister Poulet, bij de Franse en Engelse regering werd ingenomen. Naast deze officiële invloeden zijn ook meer private invloeden werkzaam geweest. De oplossing is – het laat zich begrijpen – niet eenvoudig, en de onderhandelingen zijn sedert, op zijn minst een paar maanden rusteloos voortgezet. Maar niet tevergeefs. Reeds zijn door de Engelse regering – welke in de zaak de leidende hand heeft – ernstige toegevingen gedaan en men mag met alle reden, binnenkort, een definitieve uitslag verwachten.

De deur van het overzeese export is reeds op een kier gezet. Het beginsel van de gehele gelijkstelling van waren uit het bezette Belgische gebied met waren van Duitse oorsprong wordt niet langer in zijn oorspronkelijke strengheid gehandhaafd. De Engelse regering is bereid in bijzondere gevallen toelating tot export te geven, mits de betaling aan een Engelse bank, voor de duur van de oorlog, onder consignatie zou geschieden en de gelden niet zonder voorafgaandelijke toestemming van de Engelse regering worden uitgekeerd aan de verkoper.

Maar uitvoer zonder invoer van grondstoffen kan niet ver lopen, alvast niet bij de algemene ontruiming, welke de Duitsers in onze magazijnen hebben uitgevoerd. Ook hier zijn echter de vooruitzichten gunstig, en schijnt een oplossing zeer nabij. Men kan zelfs de zaak als in beginsel gewonnen beschouwen, maar de vorm van uitvoering is nog in wording, want deze zal natuurlijk ten dele worden bepaald door de waarborgen, welke tegen mogelijke misbruiken, vooral van Duitse zijde, zullen te nemen vallen.

Er is reeds in België vorige week een comité van grootnijveraars gevormd, onder leiding van de heren Solvay en Jadot, voor de regeling van deze nieuwe industriële verzorging en net als het nationaal voedingscomité zal het onder de hoge en gemeenschappelijke bescherming staan van de gezantschappen van Nederland, Spanje en de Verenigde Staten.

Daarmee is echter het plan van uitvoering niet volledig. Voor de veiligheid van het goederenvervoer van en naar België is rechtstreekse medewerking van neutrale zijde onontbeerlijk. Voor de voeding van de mens wordt deze verleend op grootscheepse wijze door de (Amerikaanse) "Commission for Relief". Bij de nijverheids- en landbouwbevoorrading zal wellicht eveneens de medewerking van de Relief worden ingeroepen, maar zal het raadzaam en billijk zijn een ruim aandeel te laten aan de Nederlanders. Want gedurende de maandenlange besprekingen, welke de nieuwe regeling hebben ingeleid, hebben wij steeds de meest spontane en welwillende medewerking van invloedrijke Nederlanders, maar in het bijzonder van de Nederlandse regering en haar gezant te Londen, mogen ondervinden en het is billijk hun bijstand niet alleen met dankbare woorden te begroeten, maar ook door een evenredig aandeel bij de organisatie van de nieuwe bevoorrading te erkennen.

27 september 1915

De belasting van de Belgische vluchtelingen.

De correspondent te Brussel van de Vlaamse Stem schrijft op 16 september:

Sedert lang hadden we niets meer vernomen van de gevolgen, die het besluit van de gouverneur-generaal van 16 januari ll., waarbij de vluchtelingen, welke voor 1 maart niet naar hun haardsteden zouden zijn teruggekeerd, een buitengewone belasting werd opgelegd, wel moet hebben gehad. Reeds begon men te denken – anderen zouden hier zeggen, begon men te hopen – dat het besluit niet verder zou worden ten uitvoer gelegd en het bij een bedreiging zou blijven.

Dat is echter niet het geval. Thans inderdaad verneemt men, dat de lijsten der in aanmerking komende vluchtelingen definitief zijn vastgesteld. Zij bevatten de namen van 3610 belastingschuldigen, welke samen een bedrag van 4.201.400 frank zullen hebben te betalen. De vluchtelingen uit de provincies Brabant en Antwerpen dragen reeds tot een som van 3.369.760 frank bij in dit vrij aanzienlijk totaalbedrag. En nochtans zijn er vele vluchtelingen, zoals trouwens wel was te voorzien, die na het bekendmaken van het Duitse belastingsbesluit, de terugreis naar het vaderland hebben aanvaard en liever nog de daaraan verbonden gevaren (?) hebben getrotseerd, dan hun penningen op die wijze kwijt te raken. Want voor de gestelde datum 1 maart, zijn er niet minder dan 18.990 families, van welke de meeste welstellend mogen heten, naar België teruggekeerd, met het kennelijk doel om aan de gewraakte belasting te ontsnappen.

Van die buitengewone belastingschuldigen heeft er reeds een deel de opgelegde taks vrijwillig aangezuiverd, namelijk tot een bedrag van 365.690 frank. Wellicht zullen anderen volgen, zodra de eerste dwangbevelen tegen weerspannige belastingschuldigen hun beslag hebben gekregen.

In verband met de vele rechtsgedingen ter zake van niet-betaling der belasting, was ook de vraag gerezen, of de executie van het dwangbevel gevorderd moest worden in naam van de koning der Belgen, dan wel in naam van de gouverneur-generaal, die het initieel besluit heeft genomen. Zoals men zich nog zal herinneren, heeft de Belgische regering indertijd tegen de belasting, als zijnde in strijd met de bepalingen der Haagse Conventie, bij de neutralen protest aangetekend. Naar verluidt, heeft thans de raad van rechtskundige adviseurs bij het departement van binnenlandse zaken een beslissing genomen, krachtens welke de rechtspleging, evenals voorheen, zal geschieden in naam van koning Albert. Zodat wij voor dat zonderlinge feit komen te staan, dat de koning een besluit ten uitvoer zal leggen, dat hijzelf, bij monde van zijn regering, voor onwettig heeft verklaard en dat de rechtbanken de weerspannigen, die zich op die verklaring beroepen tot bewijs van hun goed recht, uit zijn naam zullen verplichten zich te onderwerpen aan datzelfde ongeldige besluit.

28 september 1915

De Belgische regering heeft een wetsontwerp samengesteld ter bepaling van de voorwaarden die bij de herbouw van verwoeste plaatsen in België in acht genomen dienen te worden. Het denkbeeld om enkele bouwvallen te bewaren als getuigen van de verschrikking van de oorlog is losgelaten. In elke verwoeste of beschadigde plaats zal een gedenkteken worden opgericht voor de inwoners die in de oorlog zijn gedood.

29 september 1915

Volgens de bladen te Luxemburg zal het rantsoen wittebrood in België in het vervolg 340 gram per persoon bedragen.

Naar de Gazet van Brussel verneemt, zijn de geallieerden, ten einde de nijverheid in België weer op de been te helpen, overeengekomen de daarvoor nodige grondstoffen te laten binnen komen, op voorwaarde dat die niet worden opgeëist en dat de voortbrengselen ervan vrij mogen worden uitgevoerd.

Naar het schijnt is het Duitse bestuur ook een herneming van de arbeid genegen.

Noord Frankrijk en België.

Berlijn, 29 september. De oorlogscorrespondent van de Vossische Zeitung in het grote hoofdkwartier seint aan dit blad, dat vier leiders der Duitse sociaaldemocratie, de afgevaardigden in de Rijksdag Scheidemann, dr. David, Ebert en Schoepflin, zojuist hun reis ter verkrijging van inlichtingen op het westelijk oorlogsterrein en in de bezette gebieden van Noord Frankrijk en België geëindigd hebben. In de eerste plaats was het doel van de reis, een studie te maken van de economische vraagstukken, die met de oorlog verband houden, en door eigen aanschouwing het materiaal daarvoor te leveren.

Het begin was een kort verblijf in het hoofdkwartier, waar hun een uitvoerig verslag werd uitgebracht over de economische en politieke toestand van de plaatselijke bevolking in het bezette gedeelte van Frankrijk.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Dezer dagen zijn door de Duitse overheid de volgende verordeningen afgekondigd. Een uitvoerverbod voor alle soorten zaad; een zeer streng verbod om suikerbieten als veevoeder te gebruiken; een bekendmaking dat de Nationale Bank de nieuwe zinkmunt in bedragen van ten minste 100 F per soort moet aannemen.

Tenslotte zijn nog een ganse reeks steengroeven te Lessines onder dwangbeheer geplaatst.